

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Плющ Валентини Анатоліївни
«Динаміка адаптаційних стратегій сучасних мігрантів з України в Ізраїль»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 054 Соціологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження

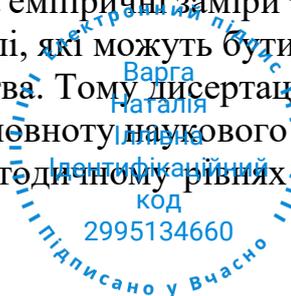
Актуальність дисертаційної роботи обумовлена суспільною та науковою значущістю дослідження міграційних переміщень українців, особливо в умовах таких сучасних обставин, як війна, збройні конфлікти та викликані ними кризові стани.

Загальним є уявлення про існування кількох хвиль міграційних переміщень з України, кожна з яких формувалася під впливом різних факторів, у різних історичних, політичних, економічних контекстах. Проте, як відмічає автор дисертаційного дослідження, спільним було бажання мігрантів потрапити в кращі умови суспільного життя для реалізації свого людського потенціалу, після ж початку війни 24 лютого 2022 року – для збереження власного життя та життя своїх дітей, рідних, близьких. Тому можна стверджувати, що тема дослідження міграції з України набуває складного і мегаважливого значення, особливо в сучасних умовах депопуляції і катастрофічного зменшення кількості населення. Вже це одне додає темі дисертаційного дослідження, обраної В.А. Плющ, особливої актуальності і в теоретичному, і у соціально-практичному плані. Крім того, тема адаптаційних стратегій мігрантів в Ізраїлі взагалі є однією з перших і єдиних робіт в українській соціології, що значно підвищує наукову, дослідницьку цікавість до роботи.

Ще одним аргументом на користь визнання актуальності дисертаційного дослідження В.А. Плющ є: масштаби міграції (значний потік мігрантів до Ізраїлю, включаючи біженців та репатріантів за програмою «Закону про повернення»); полікультурність Ізраїлю (українські мігранти інтегруються у специфічне середовище, що вимагає адаптації до культурної, релігійної та мовної різноманітності); демографічні особливості (нові мігранти складають переважно жінки, діти та літні люди, що впливає на їх адаптаційні стратегії).

Відтак повсталала потреба у науковому моніторингу засобами соціології динаміки адаптаційних стратегій українського населення в Ізраїлі, особливо в умовах відсутності системного аналізу щодо цього питання в усій його повноті і цілісності.

Особливо варто звернути увагу на емпіричні заміри тих вітальних проблем існування українських мігрантів в Ізраїлі, які можуть бути використані як з боку держави так і громадянського суспільства. Тому дисертаційне дослідження В.А. Плющ певною мірою збільшує обсяг і повноту наукового охоплення проблеми і на теоретико-методологічному, і на методичному рівнях і може в подальшому

використовуватися іншими українськими (а той іноземними) дослідниками.

Окремо слід визнати, як позитивну характеристику роботи, чітке окреслення об'єкту та предмету дослідження, яке передує формулюванню мети дисертації (с. 7). Об'єктом дослідження обрано адаптаційні стратегії мігрантів у високорозвинених країнах-реципієнтах, а предметом означено дослідження динаміки адаптаційних стратегій мігрантів з України в Ізраїлі в період з 1991 по 2024 рік.

***Ступінь обґрунтованості наукових положень,
висновків і рекомендацій, їхня достовірність та новизна***

Насамперед слід відмітити, що структура дисертаційної роботи відповідає меті та завданням, що їх окреслила здобувачка. Вдалим є формулювання наукової проблеми, на розв'язання якої скеровані зусилля дисертантки. Концептуальний підхід, запропонований нею, є науковим результатом, отриманим на основі узагальнення теоретичного та практичного досвіду; вивчення наукової літератури та аналітичних джерел; обробки та аналізу матеріалів дотичних до теми та авторських соціологічних досліджень. Дисертантка виносить на захист отримані нею одноосібно висновки, що визначають новизну і складають предмет захисту.

Структурно робота складається з трьох розділів, логічно пов'язаних один з одним: якщо у першому розділі йдеться про класичні і сучасні теорії та типології теорій міграції, то в другому розділі означено головне поняття дослідження – адаптацію мігрантів до іншокультурного середовища та її основні етапи та фактори впливу; третій розділ – представленню власного емпіричного дослідження.

Авторка присвятила перший розділ висвітленню теоретико-методологічних основ адаптації мігрантів в іншокультурному середовищі, в цьому розділі розкриваються теоретичні концепції адаптації мігрантів у рамках соціології міжнародної міграції та основних соціологічних концепцій адаптаційних стратегій мігрантів.

Як доречно відзначено, що головною особливістю теорій адаптації мігрантів є їхній міжетнічний соціокультурний аспект. Розуміння механізмів і принципів адаптації мігрантів відобразилось у чотирьох основних теоретичних перспективах: класичній теорії прямої асиміляції, теорії сегментної асиміляції, теорії культурного плюралізму або мультикультуралізму та теорії етнічно-расової стратифікації.

Авторка дисертаційного дослідження відзначила, що найбільш релевантною теорією до теми адаптації сучасних мігрантів з України в Ізраїлі є теорія етнічної стратифікації (ст.80). Головна теза теорії етнічної стратифікації в рамках міграційних процесів стосується поділу іммігрантських груп за етнічною ознакою, а також орієнтація міграційної політики країни-реципієнта на певні етнічні групи мігрантів, що є характерним для ізраїльського суспільства, де етнічна стратифікація пов'язана з розподілом можливостей, привілеїв, матеріальних винагород і влади між різними етнічними групами.

Дуже детально і ґрунтовно в роботі розглянуто науковий дискурс щодо понять «адаптаційних стратегій» і «моделей адаптації», експлікуються поняття «адаптація», «акультурація», «адаптація мігрантів».

Другий розділ присвячено іншому головному і в той самий час центральному поняттю дисертаційної роботи – адаптації мігрантів. Особливу увагу приділено аналізу динаміки процесу адаптації, що виступає багаторівневим механізмом у рамках міжкультурної взаємодії.

У розділі розглядається науковий дискурс щодо основних етапів перебігу адаптаційного процесу та головних мікро- та макрорівневих факторів впливу на успішність адаптації мігрантів, розкриваються соціологічні поняття «кривої адаптації», «культурного шоку» та «медового місяця адаптації» (ст.85).

З'ясовано, що кожен етап адаптаційного процесу може проходити з різним ступенем тяжкості та тривалості для мігрантів, залежно від ряду мікро- та макрорівневих факторів.

Доречним вважаю, розгляд міграційної політики, в ракурсі, що несе на собі одне з найбільших адаптаційних навантажень, як свідомий і цілеспрямований державний вплив на сприяння або гальмування адаптації мігрантів до приймаючого суспільства.

Також дуже важливим в роботі є позиціонування Ізраїлю як країни, що проводить міграційну політику асиміляції та застосовує комплексний підхід до адаптації та інтеграції мігрантів до приймаючого суспільства, проте ця політика стосуються лише етнічних і релігійних мігрантів-юдеїв, в той же час мігранти з інших етнічних груп можуть відчувати певну дискримінацію, включаючи українських мігрантів-неюдеїв.

Третій розділ є емпіричним за своєю суттю і присвячений презентації результатів соціологічних досліджень. В ньому проводиться верифікація концепції динаміки адаптаційних стратегій сучасних українських мігрантів у Ізраїлі на основі аналізу міграційної політики Ізраїлю по відношенню до мігрантів з України з 1991 до 2024 року та емпіричного дослідження щодо адаптаційних стратегій сучасних українських мігрантів у Ізраїлі з 1991 до 2024 року.

Доречно відзначено авторкою, що етнонаціональний устрій ізраїльської держави заохочує міграцію українських юдеїв і надає значну державну підтримку українській юдейській спільноті й водночас ускладнює, майже унеможлиблює вірогідність успішного поселення та повноцінної інтеграції в ізраїльське суспільство українських мігрантів-неюдеїв.

Враховуючи наявність диференційної міграційної політики Ізраїлю щодо різних категорій мігрантів, авторкою була висунута гіпотеза щодо взаємозв'язку між динамікою міграційної політики Ізраїлю протягом останніх 30-ти років та стратегіями адаптації українських мігрантів до ізраїльського середовища в залежності від їх етнічної та релігійної приналежності – відповідно, міграційного статусу в країні, хоча дана гіпотеза є відомою по відношенню до міграційної політики країни Ізраїль. Проте заслуговує на увагу розроблена власна авторська концепція стратегій адаптації українських мігрантів у Ізраїлі (ст.156), авторський конструкт вирізняє п'ять можливих адаптаційних стратегій мігрантів щодо

реакції на умови навколишнього соціального середовища: асиміляції, ціннісної інтеграції, інклюзивної інтеграції, мультикультуралізму та сегрегації, що вдало обґрунтовує гіпотезу дослідження.

Привертає увагу також, розроблений авторський конструкт адаптаційних стратегій сучасних українських мігрантів у Ізраїлі, де визначено два основні рівні процесу адаптації мігрантів до іншокультурного середовища: рівень ціннісних орієнтацій або зміни ідентичності мігрантів і рівень соціальної інклюзії або участі мігрантів у соціальному та культурному житті приймаючої спільноти.

Результати емпіричного дослідження також свідчать про підтвердження теоретичної гіпотези щодо наявності взаємозв'язку між динамікою міграційної політики Ізраїлю протягом останніх 30 років і стратегіями адаптації українських мігрантів до ізраїльського середовища залежно від їхньої етнічної та релігійної належності. Так, адаптаційні стратегії мігрантів-юдеїв більшою мірою варіюються залежно від їхньої етнічної та релігійної належності, ніж від періоду їхнього переїзду до Ізраїлю. Для категорії українських релігійних мігрантів-юдеїв упродовж 1991–2024 років характерною є стратегія асиміляції, для більшості українських світських мігрантів-юдеїв упродовж 1991–2024 років характерною є стратегія мультикультуралізму.

Підсумовуючи вище згадане, можемо зробити наступні узагальнення. Враховуючи мету та завдання дисертаційного дослідження, В.А. Плющ розкриває динаміку адаптаційних стратегій сучасних мігрантів з України в Ізраїлі, які формувалися в період до і під час розгортання російської агресії в Україні і зазнали кардинальних трансформацій. Теоретичні розділи на високому науковому рівні розкрили широкий спектр головного і рядоутворюючих понять, дотичних до цих процесів і представлених в різноманітних варіантах низки соціогуманітарних наук відповідно до специфіки їхніх предметних полів. Емпіричний розділ став доречним продовженням теоретичних напрацювань авторки дисертаційної роботи і конкретизацією сенсів, закладених у поняття «адаптації мігрантів».

Дисертація має характер цілісного теоретико-практичного дослідження в сукупності обох його складових. Основні результати дисертаційного дослідження вдало презентовані у висновках до розділів і у загальних висновках, в яких наведено всебічну їхню аргументацію.

Все це дало здобувачці вагому підставу для узагальненого формулювання шести положень наукової новизни та передмови до них, що є більше, ніж достатньо для даного виду робіт.

Отже, авторка дисертації цілком впоралася із завданнями, які окреслила для досягнення мети дослідження, яка в цілому є досягнутою. Наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації В.А. Плющ, вважаю достатньо обґрунтованими

Значущість дослідження для науки і практики, впровадження наукових результатів, напрями їх подальшого використання

Дисертаційне дослідження має велике практичне значення, а висновки і узагальнені результати можуть бути застосовані для теоретико-методологічного підґрунтя осмислення процесів протікання сучасних міграційних переміщень та їхніх соціальних впливів на різноманітні сфери суспільного життя. Дослідження створює ґрунт до можливості соціологічного розуміння адаптації мігрантів у цілому та адаптаційних стратегій мігрантів із України в Ізраїлі зокрема, можуть бути використані в якості теоретико-методологічної бази для подальших теоретичних та емпіричних досліджень адаптації мігрантів, в управлінській практиці для розробки державних і громадських проєктів і програм, спрямованих на підвищення міжкультурної компетентності українських мігрантів за кордоном і сучасних потенційних мігрантів з України в Ізраїлі.

Результати комплексного дослідження специфіки адаптації мігрантів можуть бути використані і в освітній сфері при викладанні навчальних дисциплін «Актуальні проблеми сучасної соціології», «Соціальна політика», «Соціологія міграцій».

Структура та оформлення дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях

Дисертаційне дослідження В.А. Плющ є завершеною науковою роботою, а отримані результати, наведені в дисертації, належать її автору одноосібно. Текст дисертації викладений і оформлений у відповідності до вимог Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації (зі змінами від 12.0.07.2019 р.).

Основні положення дисертації викладені у 13 наукових працях, серед них 4 статті у виданнях, затверджених МОН України як фахові у галузі соціології, 3 – у інших наукових фахових виданнях, а також 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих статтях здобувачки відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами. Зміст опублікованих наукових праць здобувачки достатньо повно відображають основні положення дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження

Деякі положення дисертації та твердження, що їх містить текст роботи, мають дискусійний характер або потребують уточнення.

Я б звернула увагу на тему дисертаційного дослідження, де звучить «сучасні» мігранти в Ізраїлі, коли період дослідження адаптаційних стратегій мігрантів з України в Ізраїлі розглянуто з 1991 по 2024 рік, що є досить тривалим періодом часу і сягає більше 30 років. Крім того, мені трохи не вистачило хоча б поверхневої інформації, про наявний стан справ у мігрантів в Ізраїлі, зважаючи на триваючі військові дії в представленому регіоні.

Деякі розділи дисертаційного дослідження, зокрема 2.1. «Міграційна політика як один з основних факторів впливу на адаптацію мігрантів до іншокультурної спільноти», є досить широким і описовим, що приводить до розфокусування уваги від теми дослідження.

Глибинне і ґрунтовне авторське емпіричне дослідження з використанням якісного методу (всього було проведено 202 інтерв'ю – 120 інтерв'ю до 2022 року, 82 інтерв'ю після 2022 року) заслуговує на особливе місце і увагу в роботі, проте результати дослідження представлені досить фрагментарно і стисло. На мою думку, дисертаційна робота значно б виграла своєю самобутністю і оригінальністю, якби було представлено більш широко результати опитування, власна думка і пряма мова респондентів. Хоча, звичайно, узагальнення і представлення результатів проведеного дослідження є на особливо високому науковому рівні.

Як побажання для автора, представленої дисертаційної роботи, підготувати і розмістити статтю в наукометричних базах даних Scopus або Web of Science, що значно підвищить рівень наукової роботи, автор отримує більше цитувань. Це також дасть можливість вийти за межі локальних публікацій і отримати доступ до глобальної наукової аудиторії, особливо з такою цікавою і актуальною тематикою.

В той самий час ці зауваження не підривають моєї високої оцінки дисертаційного дослідження В.А. Плющ, оскільки вони виступають скоріше як рекомендаційні для її подальших наукових пошуків.

Відсутність порушення академічної доброчесності

Тема дисертаційного дослідження В.А. Плющ актуальна. Висновки та основні положення дисертації мають наукову новизну, високу теоретичну та практичну цінність. Під час аналізу дисертації і наукових публікацій, які висвітлюють основні результати дослідження, порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Аналіз дисертації і публікацій дозволяє стверджувати, що дисертація Плющ Валентини Анатоліївни «Динаміка адаптаційних стратегій сучасних мігрантів з України в Ізраїль» є самостійною, завершеною роботою, в якій отримано нові наукові результати, що є актуальними для теорії і практики. Вони, зокрема, забезпечують розв'язання різноманітних прикладних завдань щодо вивчення особливостей динаміки адаптаційних стратегій сучасних мігрантів з України в Ізраїль, пов'язаних з особливостями життя українців в цій країні.

Це дає підстави зробити висновок, що дисертація «Динаміка адаптаційних стратегій сучасних мігрантів з України в Ізраїль» відповідає вимогам «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами, а сама Плющ Валентина Анатоліївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 054 «Соціологія».

Офіційний опонент
доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри соціології та соціальної роботи
Факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Н.І. ВАРГА

Документ підписано у сервісі Вчасно (продовження)

Відгук офіційного опонента Н.І.Варги.pdf

Документ відправлено: 14:01 29.11.2024

Отримувач документу

Відправник документу

Електронний підпис

14:01 29.11.2024

Ідентифікаційний код: 2995134660

Варга Наталія Іллівна

Власник ключа: Варга Наталія Іллівна

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 14:01 29.11.2024

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 382367105294AF970400000072EC7000F7B52603

Тип підпису: кваліфікований